

JERNEY LEONA*

Magánfelek kartellekkel szembeni fellépése az Európai Unióban, amerikai kitekintéssel

Bevezetés

Az Európai Unióban a legnagyobb fejlődés a versenypolitika területén figyelhető meg. A több évtizedes fejlődés új lépcsőfoka a magánjogi jogérvényesítést elősegítő 2014/104/EK irányelv¹ megszületése, hiszen számos akadályt oldott fel a nemzeti bíróságokhoz való fordulás területén az egyes tagállamokban. Az Európai Unió a jogharmonizáció megteremtése érdekében az irányelvi forma mellett döntött.

Ezzel szemben az Egyesült Államoknak már kiforrott jogalkalmazása van a magánjogi jogérvényesítés területén, mely példaként szolgálhat az uniós szabályozás számára is. Ezt már az Európai Bizottság is észlelte, hiszen az említett Irányelv megszületését megelőzően maga is az amerikai rendszer mellett tette le a voksát, amikor is a Zöld Könyv² segítségével párbeszédet kezdeményezett a tagállamokkal. A könyvet nagymértékben az amerikai minta inspirálta, hiszen a cél a kártérítési perek számának növekedése lett volna, ezáltal is visszaszorítva a kartelleket.³

Jelen tanulmányommal arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy az Amerikai Egyesült Államoktól van még mit tanulnia a kontinentális jogrendszereknek ezen a téren, hiszen ott több évtizedes múltra tekint vissza a magánjogi jogérvényesítés intézménye, szemben a közjogi megoldással, mely inkább az Európai Unió tagállamaiban hangsúlyos.

Alapfogalmak tisztázása

Ahhoz, hogy megérthessük a versenyszabályozást, azon belül is a kartellek tilalmazásának fontosságát, tisztázni kell néhány kulcsfontosságú alapfogalmat, úgy, mint a verseny, a versenykorlátozás, a kartellek, illetve a közjogi és a magánjogi jogérvényesítés

* PhD hallgató, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve (2014. november 26.) a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról, HL L 349, 5.12.2014. 1-19.

² Zöld Könyv az EK versenyszabályainak megsértésére alapított kártérítési perekről COM (2005) 672. 19.12.2005.

³ KOPÁCSI István: A magánjogi és közjogi jogérvényesítés viszonya. *Versenytükör* XIII. évf., 2 (2017) 42.

közötti különbség. Természetesen ezek a fogalmak is az évek során folyamatos változáson mentek keresztül, azonban jelen tanulmányban a ma, az Európai Unió területén használatos fogalmakat fogom bemutatni.

Alapvető kérdés az, hogy mit is tekinthetünk versenynek? A versenyjog tekintetében egy fogalomra koncentrálnunk ilyenkor, ami nem más, mint a gazdasági verseny. Azonban itt nagy bajban vagyunk, hiszen sem nemzetközi, sem hazai szinten nem találunk erre vonatkozóan pontos definíciót.

„Legáltalánosabban megfogalmazva olyan helyzet, amelyben az eladók (vállalkozások vagy vállalatok) egyéni üzleti céljaiktól (profitnövelés, minél magasabb piaci részesedés megszerzése) vezérelve és egymás céljaitól függetlenül versengenek a vevők (fogyasztók) kegyeiért, piacok megbódításáért.”⁴ További véleményem szerint igen helytálló megfogalmazásban: „A verseny a győzelemért folytatott küzdelmet jelenti, amely az üzlet világában a piacon jelen lévők megrendeléseire és üzletének megszerzéséért zajló versengést jelent [...]”⁵

A hatásosan működő verseny prioritást élvez, mind az Európai Unióban, mind Magyarországon területén, melynek óra uniós szinten az Európai Bizottság, nemzeti szinten pedig a nemzeti versenyhatóságok, hazánkban a Gazdasági Versenyhivatal. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (továbbiakban: EUMSZ) egy belső piacot hozott létre, melyben biztosítani kell a verseny torzulásmentességét és tisztességességét. Elsődleges jogforrásként az EUMSZ több versenyre vonatkozó szabályt is magában foglal, ezek a 101-től a 109. cikkig találhatóak meg. Ezen szabályok közül, a témám szempontjából csak a 101. cikk⁶ az, amelyre összpontosítok majd, hiszen ez mondja ki a versenykorlátozó megállapodások, valamint a kartellek általános tilalmát.

⁴ DÁN Judit – GOMBOS Katalin – KERTÉSZNÉ VÁRADI Szilvia: *Bevezetés az Európai Unió versenyjogába*. JATEPress Kiadó, Szeged, 2014. 11.

⁵ WHISH, Richard: *Versenyjog*. HVG-ORAC, Budapest, 2010. 3.

⁶ Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 101. cikk

(1) A belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása, így különösen:

a) a beszerzési vagy eladási árak, illetve bármely egyéb üzleti feltétel közvetlen vagy közvetett rögzítése;
 b) a termelés, az értékesítés, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozása vagy ellenőrzése;
 c) a piacok vagy a beszerzési források felosztása;
 d) egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek;
 e) a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kiegészítő kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához.

(2) Az e cikk alapján tiltott megállapodás vagy döntés semmis.

(3) Az (1) bekezdés rendelkezéseinek alkalmazásától azonban el lehet tekinteni az olyan esetekben, amikor

- vállalkozások közötti megállapodás vagy megállapodások csoportja;
 - vállalkozások társulásai által hozott döntés vagy döntések csoportja;
 - összehangolt magatartás vagy összehangolt magatartások csoportja
 hozzájárul az áruk termelésének vagy forgalmazásának javításához, illetve a műszaki vagy gazdasági fejlődés előmozdításához, ugyanakkor lehetővé teszi a fogyasztók méltányos részesedését a belőle eredő előnyből anélkül, hogy:

a) az érintett vállalkozásokra olyan korlátozásokat róna, amelyek e célok eléréséhez nem nélkülözhetetlenek;
 b) lehetővé tenné ezeknek a vállalkozásoknak, hogy a kérdéses áruk jelentős része tekintetében megszüntessék a versenyt.

A versenykorlátozás elkövetési magatartása egyebekben négy féle lehet: megállapodás, összehangolt magatartás, összetett kartellek, avagy vállalkozások társulásainak döntései.

Ezzel szemben a versenykorlátozások célját igen nehéz körülírni. Ez a cél többféle lehet: a fogyasztói többlet maximalizálása, a kis-és középvállalkozások védelme. Az uralkodó álláspont viszont az, hogy a középpontban a versenyjog szabályainak meghatározásakor a társadalmi többlet kell, hogy álljon.⁷ Ezek vizsgálatába azonban most nem bonyolódunk bele, inkább térjünk vissza a fő kérdéshez a kartellekhez.

A tanulmányom egyik alapjául szolgáló Európai Parlament és a Tanács által megalkotott 2014/104/EU irányelv, a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról⁸ (továbbiakban: Irányelv) címet viseli, és a 2. cikkében több, mint 27 fogalmat határoz meg. Fontos kiemelni, hogy az Irányelv másodlagos jogforrási mivoltából következik, hogy minden tagállamra kötelező, azonban a megvalósítást az egyes tagállamok belső jogára bízzák, így egységes fogalmakat sikerül alkotniuk az uniós tagállamok között, ezzel megalkotva az Unión belüli jogharmonizációt.⁹

Mindemellett az EUMSZ 101. cikkének (1) bekezdése generális kartelltilalmat rögzít. De mi is az a kartell?

Az Irányelv meghatározása szerint a kartell „*két vagy több versenytárs közötti olyan megállapodás vagy összehangolt magatartás, amelynek célja a versenytársak piaci versenyben követett magatartásának összehangolása vagy a verseny releváns tényezőinek befolyásolása többek között, de nem kizárólag olyan magatartás útján, mint a vételi vagy eladási árak vagy egyéb kereskedelmi feltételek – a szellemi tulajdonhoz fűződő jogokra vonatkozókat is ideértve – rögzítése vagy összehangolása, a termelési vagy értékesítési kvóták felosztása, a piac és a vevők felosztása, ideértve az ajánlattételben való összejátszást, az import- vagy exportkorlátozásokat vagy más versenytársak elleni versenyellenes tevékenységeket*”.¹⁰

A kartellek a versenyjog szempontjából a legsúlyosabbak és a leginkább üldözendő megállapodások, melyeket az Európai Bizottság és a magyar Gazdasági Versenyhivatal is kiemelten kezel. A kartelleknek számos formája van, ezekre jelen dolgozatomban nem térek ki, azonban nagyon érdekes jelenség, hogy úgy, mint a drogok esetében, naponta jelennek meg újabbnál újabb ötletek a versenyszabályok kijátszására és a kartellezés megvalósítására.

Utolsó fontos kérdés, hogy mit értünk közjogi, illetve magánjogi jogérvényesítésen az Európai Unióban. Közjogi, avagy másnéven közérdekű jogérvényesítés esetén a versenyhez fűződő közérdek áll a középpontban, ahol a Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok arra hivatottak, hogy ex officio versenyfelügyeleti eljárásokat folytassanak, s ennek keretében szankciót szabjanak ki. Ezzel szemben a magánjogi (magánérdekű) jogérvényesítés az, amikor a vállalkozás, illetve a vállalkozások által okozott jogsértésekkel szemben a magánszemély maga fordulhat jogorvoslatért a bírósághoz.

Sajnos az Európai Unióban, illetve hazánkban a magánjogi jogérvényesítés, véleményem szerint még nem igazán kiforrott, a károsultak nagy része vélelmezhetően nem

⁷ NAGY Csongor István: *Az Európai Unió gazdasági joga globális kontextusban*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016. 93.

⁸ Irányelv 2. cikk 14. pont.

⁹ BLÜTMAN László: *Az Európai Unió joga a gyakorlatban*. HVG ORAC, Budapest, 2010. 230.

¹⁰ Irányelv 4. cikk (3) bek.

mer bírósághoz fordulni, még nagyobb probléma, hogy a fogyasztók többsége nem is tudja mi az a kartell, illetve azt végképp nem, hogy ellenük fel is tudna lépni peres eljárás keretében. Jövőbeli kutatásaim során ennek vizsgálatával is szeretnék majd foglalkozni, mi okozza ezt a rendkívül nagy információ hiányt a társadalomban, illetve hogyan lehetne ezen változtatni, mindemellett pedig majd kísérletet szeretnék tenni arra, hogyan lehetne megvalósítani az Egyesült Államokban már évtizedek óta rendkívül jól működő csoportperes rendszerét a magánjogi jogérvényesítés vonatkozásában.

Miután tisztáztuk a fogalmakat, térjünk át a kartellek, a kartelljog és a jogérvényesítés történeti hátterére.

Az európai uniós és az amerikai modell történeti gyökerei

A verseny mindig is fontos szerepet töltött be az emberek életében, hiszen a gazdaság egyik elengedhetetlen feltétele, egészen az ókorig visszanyúlhatunk ennek vizsgálatokor. A kartellek pedig a verseny legrégebbi korlátozásának tekinthetők. A Római Birodalomban pl. már a Lex Iulia Anonna tiltotta a kereskedők áremelését. Később, a középkorban megfigyelhető a verseny tilalma, hiszen a céhes struktúra nem engedhette meg az intézményesült versenyt, hanem a kereslet szerinti szükségletkielégítés valósult meg. Ekkor a céhek egy-egy mesterségre specializálódtak, mindenkinek megvolt a saját feladata, így nem volt versenytárs a piacon. Erre jó példa II. Vencel Ius Regale Montanorum középkori bányászati törvénye, amely tiltotta az érckereskedők árfelhajtó szövetségeit. A versenynek azt az oldalát mely bizonyíthatóan hasznos, csupán a felvilágosodás eljövételével kezdték el felismerni. Ezáltal magával hozta a szabadpiac korlátlan szabadságát, mely az ipari forradalom végére már nyilvánvalóvá vált.¹¹

Érdekes megfigyelni, hogy a versenyről alkotott nézetekben mindig egyfajta ciklikusság állapítható meg. Az első szabályozás közel 130 évre nyúlik vissza. Az antitröszt jog kialakulásának első állomása minden bizonnyal Amerika, hiszen mind Kanada, mind az USA, hiszen az ő gazdasági berendezkedésük volt az egyik legfejlettebb már akkoriban is. A versenyjog szempontjából az első szabályozásnak, az 1890-ben megszületett Sherman Act-et tekintjük, mely később az egész világon elterjedt.¹² Ez, keretszabályozással tiltotta az összejátszás minden formáját, továbbá a monopolizációt is. Mind a trösztök megjelenése, mind a modern kartellek megjelenése volt az, amely arra sarkallta a jogalkotót, hogy cselekedjen. Többen úgy vélték, hogy a gazdasági életet és a kormányzati hatalmat is jelentősen befolyásolják az összejátszó vállalkozások, mely nem kis közfelháborodást keltett akkoriban. 1914-ben pedig felállítottak egy független szervet (Federal Trade Commission) a szabályok kikényszerítésére, amely mai napig a verseny szabályozás őre az Egyesült Államok területén.¹³

Bár a modern értelemben vett versenyjog először Kanadában született meg, mégis az Egyesült Államokat tekintjük az elsőnek. Fontos azonban kiemelni, hogy ekkor még csak politikai indokai voltak a szabályozásnak, hiszen akkortájt már jelentős magánpiaci hatalommal rendelkeztek a szövetkező vállalkozások. A szabályozás már rendelkezésre állt, azonban a jogalkalmazás még váratott magára, holott a jogsértőkkel szemben már

¹¹ SZILÁGYI Pál – TÓTH András: A kartellszabályozás történeti fejlődése. *Versenyügyek* XII. évf., II. Különszám (2016) 4-5.

¹² Megjegyzem igazából nem is a Sherman Act volt az első, hanem a kanadai szabályozás: az 1889-es Combines Act.

¹³ GVH: *Verseny-Jog-Történet, 85 éves a magyar kartellszabályozás*. Gazdasági Versenyhivatal, Budapest, 2015. 8-10.

halálbüntetéssel egyenértékű szankciót is ki lehetett szabni. Az együttműködő verseny szellemében az első világháború után egyre népszerűbbé váltak a szövetségek, ennek lényege az lett volna, hogy együtt határozzák meg a tisztességes verseny korlátait, amely nyilvánvalóan versenykorlátozónak minősül. 1920-ra mind a magán, mind az állami ár-rögzítés tiltott volt. A New Deallel új időszak kezdődött, az egyenlőség eszméje a versenypolitikába is beszivárgott, ezt követően fel akarták venni a harcot a nagyvállalattal szemben.¹⁴

Ezzel szemben az európai szabályozás még hosszú évekig váratott magára. Az első európai szabályozás nem más, mint az Osztrák-Magyar Monarchia területén alakult ki. Az 1800-as évek végére a kartellek már igen elterjedtté váltak, ekkor már Adolf Menzel¹⁵ is azon a véleményen volt, hogy a kartellek károsak, hiszen kiiktatják a versenyt. Ezt követően 1897-ben javaslat is született a szabályozásra, azonban ez sajnos nem jutott el a jogforrási szintre, viszont hatalmas lépés volt a jövőbeli szabályozás szempontjából. Az első szabályozás szintén német eredetű, hiszen Németországban valósult meg 1923-ban. Az országban az 1900-as évekre már több, mint 400 kartell működött, így a probléma megoldása égetővé vált. Ez a szabályozás az első olyan átfogó, jogi kereteket tartalmazó rendelkezés volt Európában, amelynek legfőbb célja a versenykorlátozás visszaszorítása volt. A törvény ezzel együtt egy kartellbírószágot is életre hívott, amely kvázi közigazgatási szervként működött. Sajnos a törvény nem hozta meg a várt eredményt, a kartellbírószágot munkája nem bizonyult túl hatékonynak, így 1929-re már 3000 kartell működött Németország területén.¹⁶

A modern európai versenyjog szülőhazájának az Osztrák-Magyar Monarchia szabályozását tekintjük, hiszen az 1890-es években nyilvánvalóvá vált, hogy a kartellek hatalmas mértékben növekednek, így a jogalkotót kell segítségül hívniuk ennek megfékezésére. Eleinte a kartellek természetesen titkosan működtek, fontos azonban megjegyezni, hogy a társadalom továbbra is inkább csak a stabilizáló szerepet látta bennük. Adolf Menzel nevéhez fűződik a gondolat, mely szerint a kartellek igenis károsak, hiszen kiiktatják a versenyt. Természetesen nem elhanyagolhatóak pozitív hatásai sem, azonban fontos volna, hogy ezek a pozitív hatások meghaladják a negatívakat azonban ebben az esetben ez sajnos nem így van. Két fontos elvet határozott meg a kartellekkel való fellépés érdekében: az egyik, hogy az államnak információhoz kell jutnia a kartellekről, a másik pedig, hogy a kartelleknek önálló entitást kell alkotniuk a rájuk vonatkozó jogszabályokkal. Ezt úgy látta megvalósíthatónak, hogy a kartelleknek be kell jelenteniük működésüket és engedélyt kell kérniük az államtól. Ehhez alapszabályuknak megfelelően kellett, hogy működjenek, majd működésüket a minisztériumnak kötelesek voltak bejelenteni. Ami számomra kifejezetten érdekes, hogy 24 órán belül tájékoztatniuk kellett a minisztériumot minden fontosabb döntésükről. Ez véleményem szerint a mai társadalomban végképp elképzelhetetlen lenne, ahogy akkor sem volt az, hiszen a jogszabálytervezet elbukott, mégis hatalmas nyomot hagyott a jogalkotásban.¹⁷ Fontos azt látnunk, hogy a német versenyjogi ordoliberalis szemléletmóddal szemben az amerikai modellben a hatékonyság áll a középpontban. Ez a német szemlélet különösen nagy hatással volt az uniós modell kialakulására, melynek lényege, hogy „a versenyt a versenyben va-

¹⁴ SZILÁGYI-TÓTH, 2016. 6-8.

¹⁵ 19. század egyik leghíresebb osztrák jogtudósa.

¹⁶ GVH, 2015. 8-11.

¹⁷ SZILÁGYI-TÓTH, 2016. 10-11.

ló részvétel jogaként fogja fel, vagyis önmagában vett értéknek tekinti.”¹⁸ Éppen ezért honosodott meg a közjogi szemlélet, hiszen a cél itt a verseny maga, szemben az amerikai szabályozással, ahol a cél a szabályozás hatékonysága a fogyasztói jólét érdekében.¹⁹ A 19. századi Európában tehát az Egyesült Államokéhoz hasonló jogfejlődés figyelhető meg. A francia forradalmat követően az iparágak kartellizálódni kezdtek, ez, ahogy már az előbb is említettem leginkább Németországban figyelhető meg.²⁰

„Ha az árak olyan alacsonyok maradnak, hogy a gazdasági romlás fenyegeti a vállalkozókat, akkor az összeállásuk (kartellekbe) nem csak a létfenntartás jogszerű megjelenése, hanem a társadalom egészének érdekét szolgálja.”²¹ Jelen idézet is jól példázza, hogy a társadalom is mennyire a kartellek létjogosultsága mellett tette le a voksát, szinte a társadalmi jólét biztosítékaként tekintettek rá, félretéve annak káros hatásait.

„A 20. század európai jogászai számára magától értetődőnek tűnt, hogy a gazdasági versenyt a jog kifejezetten erre a célra alkotott normák útján igyekeznek védeni. Hajlamosak voltak megfedkezni arról, hogy volt olyan időszak, amikor a magánjog játszott döntő szerepet a tisztességtelen versennyel szembeni fellépésben, és nem keresték a módját annak, hogy versenyjogi normák mellett a kártérítés szabályait ismét felhasználják.”²² Mindemellett a 20-as évek végére megjelentek a nemzetközi kartellek is, Luxemburg, Franciaország, Németország és Belgium nemzeti acélipari szövetségei szerveződtek kartellbe, mi több, közös luxemburgi központi irodával is rendelkeztek annak érdekében, hogy a piacot még jobban átláthassák és közösen korlátozhassák. Bár a 30-as évek elején feloszlatták a szövetséget, a 30-as évek végén újrászerveződtek, sőt brit, cseh és lengyel termelők is részt vettek. Még az amerikaiak is csatlakoztak, hiszen így kijátszhatták az otthoni versenyszabályokat, hiszen az nem vonatkozott a külföldi eladásokra, így bár nem hazai, hanem külföldi piacokon, de korlátozni tudták a versenyt.²³

A két világháború között a genfi Világ gazdasági konferencia, és a londoni Interparlamentáris Unió ülése kiemelkedő szerepet töltött be a versenyjog történetében. A világválságig (1929) a kartellek életében folyamatos erősödés figyelhető meg, egyes kutatók szerint a világgazdaság 40%-át a kartellek uralták. A genfi konferencián javasolták, hogy találjanak ki valamiféle szabályozást a nemzetközi kartellek ellenőrzésére, azonban ezt többen elutasították, majd ezt követően felszólították a Nemzetek Szövetségét, hogy a kartellekkel kapcsolatos kérdéseket vizsgálják meg és annak eredményeit hozzák nyilvánosságra. Ezzel szemben a londoni konferencia jóval jelentősebb előrelépésként értékelhető, hiszen a kartellek felügyelete és ellenőrzése mellett döntött. Egy független, speciális bizottság létrehozatalát sürgette, amely minden megállapodást megvizsgálna. Függetlenségét biztosította volna, hogy mind a munkavállalók, mind a fogyasztók képviseltették volna magukat, valamint a kormányoktól is független lett volna. A bizottság megvizsgálta volna az ügyet, majd ezt követően egy központi hatóság indított volna eljárást a bíróságokon. Ez azonban sajnos ebben a formában nem valósult meg.²⁴

¹⁸ NAGY, 2016. 94.

¹⁹ Uo.

²⁰ SZILÁGYI–TÓTH, 2016. 9.

²¹ Uo. (Idézi: WELLS, Wyatt C.: *Antitrust and the formation of the postwar world*. Columbia University Press, New York, Chichester, 2002. 5.)

²² MISKOLCZI BODNÁR Péter: A kartellezők egyetemleges felelőssége az okozott károkért a Kártérítési irányelv alapján. *Versenytűkór* XIII. évf., 2 (2017) 51.

²³ SZILÁGYI–TÓTH, 2016. 8-9.

²⁴ Uo. 9-10.

Visszatérve az osztrák, illetve a német szabályozásra, ki kell emelnünk, hogy esetükben egy akkoriban nagyon meghatározó, előrehaladott jogalkotásról beszélhetünk. 1923-ban a német Reichstag elfogadott egy, a gazdasági hatalommal való visszaélés elleni jogszabályt, ezzel keretet adva a versenykorlátozás csökkentésének. A kartellekkel szemben a gazdasági minisztert hatalmazta fel, hogy fellépjen, aki kötelezhette a kartelleket az azt létrehozó szerződés felbontására. Egyben létrejött egy kartellbíróóság is, mely egy közigazgatási szervhez hasonlóan működött. Sajnos azonban a törvény nem bizonyult effektívnek, kevés döntés született erre alapozva: a miniszter nagyon ritkán élt a jogával, így a kartellbíróóság sem tudott döntést hozni.²⁵

„A tapasztalatok azt mutatják, hogy a versenytársak hajlamosak arra, hogy egy füstös szobában – vagy talán napjainkban füstmentes internetes chatszobákban – találkozzanak, ugyanannyira erős ma is, mint az a 18. században volt: úgy tűnik, hogy a kartellek életben vannak, és az egész világon éreztetik hatásukat.”²⁶

Az uniós versenyjog napjainkban rendelkezik egy további feladattal is a nemzeti versenyjogokkal szemben, ami nem más, mint a piaci integráció megteremtése.²⁷ Az USA, illetve az EU versenykorlátozás elleni szabályozásában szerkezetileg és tartalmilag is több párhuzamot vehetünk észre, azonban a felfogásukban több eltérés is mutatkozik. Ilyen eltérés leginkább a célban és az alapelvekben figyelhető meg, hiszen, mind a végső célt tekintve, mind a verseny koncepciójának felfogásában eltér a két szabályozási rendszer. Az Európai Unió szabályozásának legnagyobb mozgatórugója ugyanis a piaci integráció megteremtése, és fenntartása, ami az amerikai szemléletből teljes mértékben hiányzik. Mindemellett a két rendszer érvényesítési mechanizmusai is nagy mértékben eltérnek egymástól. Az Egyesült Államokban a magánjogi jogérvényesítés kiforrottságának köszönhetően a perek majdnem 90%-ban magánjogi per formájában indulnak, szemben az Európai Unió közjogi beállítottságával, amelynek köszönhetően a magánjogi perek elenyészőek.²⁸

Az ok, amiért olyannyira fontos a magánjogi jogérvényesítés az nem más, mint hogy a károsultak érdekét szolgálja azáltal, hogy a kártérítés összege nem az államnál fog materializálódni, hanem közvetlenül annál, akit a kár ténylegesen érintett.

A jelenlegi szabályozás

Az Egyesült Államok magánjogi jogérvényesítésének szabályai három szinten érvényesülnek, úgy, mint szövetségi, tagállami és magán érdek. A szövetségi esetén, az Amerika területén élők érdekeinek a védelme vagy az államközi kereskedelem védelme a fő cél, a tagállami szabályozás központjában a tagállami fogyasztók védelme áll, míg a magánfeleket általában saját érdekeik hajtják, illetve bizonyos esetekben egy teljes csoport kártérítés iránti érdeke áll az első helyen (ld. csoportperek). Igen nagy pereskedési szándékot eredményez, hogy az USA-ban a károsult pernyertesség esetén háromszoros kártérítésre számíthat az eljárás lefolytatását követően, mindemellett az eljárás költségei sem őt fogják majd terhelni. A bizonyítékok terén ugyanazok a szabályok érvényesek, mint az egyéb polgári eljárások során, a felek kötelesek közzétenni minden birtokukban lévő bizonyítékot. Az Egyesült Államokban a magánjogi jogérvényesítés általában class

²⁵ Uo. 12.

²⁶ WHISH, 2010. 493.

²⁷ NAGY, 2016. 93.

²⁸ Uo. 97-98.

actionként (csoportperként) jelenik meg, mivel ez jelentős mértékben csökkenti a per-költséget, illetve emellett lehetőség van az opt-out opcióra is, amikor a károsult kiválik a class action intézményéből és saját maga önállóan indít pert.²⁹

Az Administrative Office of the US Courts statisztikája alapján 2017 júniusáig összesen 657 antitröszt ügyet indítottak, ebből a szövetségi jog alapján a magánfelek 619-et. Elég hatásosnak mondható ez a szám, hiszen, amint látjuk a magánfelek igen nagy számban indítanak magánjogi pereket. Emellett 2016-ban összesen 1022 antitröszt eljárás folyt az amerikai bíróságokon, amely valószínűsíti, hogy ez a szám 2017-ben sem lehetett sokkal alacsonyabb, hiszen már június végén elérte annak több, mint a felét.³⁰

Amerikában a Department of Justice Antitrust Divison a verseny öre (ami az Európai Unióban a Bizottságnak feleltethető meg). Ez a szerv látja el a közjogi jogérvényesítésre vonatkozó feladatokat, igen komoly jogosítványokkal, hiszen a vállalkozásokra akár 100 millió dolláros bírságot is kiszabhat (kétszeresét annak amennyi kárt okozott, vagy kétszeresét annak, amennyi a nyeresége volt a kartellezés során). Mindemellett a bírság mellett ez egyben bűncselekménynek is minősül. Ugyanez a bírság magánszemély esetén az 1 millió dollárt érheti el, s mindemellett maximum 10 év börtönbüntetést is magának tudhat, aki a kartell bűncselekmény elkövetésében részt vett. A Division eljárását gyakran követi magánjogi jogérvényesítés, hiszen az ott meghozott döntés már bizonyítja a kartellezés tényét, azt prima facie bizonyítékként kezelik, így a károsultnak a perben már „csupán” azt kell bizonyítani, hogy őt kár érte, valamint azt, hogy ennek a kárnak mekkora a mértéke.³¹

A szövetségi jog abban az esetben alkalmazandó helyi kartelltevékenységre is, amennyiben az hatással van a tagállamok vagy a más nemzetekkel történő kereskedelemre. Ezzel szemben a tagállami szabályozás központjában a pénzübeli jóvátétel áll, az állam ugyanúgy perelhet, mint egy magánszemély, ha károsultjává válik a kartellek általi versenyellenes magatartásnak. Továbbá a tagállamnak lehetősége van arra, hogy parens patrie jogosultságával élve eljárást indítson, így megszerezve a kártérítést a tagállamok károsultjainak.

Külön kiemelendő, hogy az Egyesült Államokban, szemben az Európai Unióval a jóvátétel nagy része nem a tagállamhoz, hanem a károsulthoz kerül, „*az elszemvedett kár háromszorosának megfelelő kártérítési összeg kérhető el, megengedettek a tisztán sikerdíj alapú ügyvédidő-megállapodások, valamint a perveztes felpereseknek nem kell megtéríteniük a nyertes alperesek költségeit.*”³² Véleményem szerint ennek is köszönhető, hogy a tengerentúlon ilyen magas a magánjogi jogérvényesítők száma.

Az Európai Unió legnagyobb lépése az utóbbi években a versenyjogi szabályozás területén az Irányelv megszületése volt. Mindez annak köszönhető, hogy a magánjogi, azaz a polgári peres úton való versenyjogi jogsértések érvényesítésének elősegítése a Bizottság egyik fő prioritása.³³ Az Európai Unió területén a közjogi jogérvényesítés dominanciája figyelhető meg, szemben az Amerikai Egyesült Államokkal, ahol a magánjogi

²⁹ Relationship between public and private antitrust enforcement. [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/WP3/WD\(2015\)11&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/WP3/WD(2015)11&docLanguage=En) 2-3. (2018. 03. 28.)

³⁰ http://www.uscourts.gov/sites/default/files/data_tables/stf_c2_630.2017.pdf (2018. 03. 25.)

³¹ Relationship between public and private antitrust enforcement. 3-4.

³² WHISH, 2010. 471.

³³ HEGYMEGI-BARAKONYI Zoltán – HORÁNYI Márton: A Bizottság versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési perekre vonatkozó irányelvetervezte. *Versenytükör* IX. évf., 2 (2013) 4.

dominál. A magánjogi út sajnos szinte teljesen kihasználatlan az Európai Unióban, Magyarországon pl. ez szinte csak elméleti lehetőségként merülhetett fel eddig.³⁴

Fontos kiemelni, hogy míg Amerikában a fő cél a fogyasztók, illetve a károsultak kompenzálása, addig az Unióban a piac és a verseny védelme áll a középpontban, mely véleményem szerint szintén oka lehet annak, hogy mind a tagállamokban, mind uniós szinten inkább a közjogi jogérvényesítés dominanciája figyelhető meg.

„A versenyjogi jogsértésekhez kapcsolódó kártérítési igények egységes európai szintű szabályozása az irányelv szerint több szempontból is indokolt volt. Egyfelől az uniós és a nemzeti szabályok közötti jelentős különbségek veszélyt jelentenek az egységes belső piac megfelelő működésére. Másfelől a hatékony jogérvényesítést speciális szabályokkal kell biztosítani, ugyanis a versenyjogi jogsértés károsultja hátrányos helyzetben van.”³⁵

A Bizottság 2005-ben tette közzé Zöld Könyvét,³⁶ melynek fő célja a hatékony jogérvényesítés problémáinak feltárása, illetve ezek kiküszöbölésére szolgáló jogalkotási lehetőségek felismerése volt. Ezt követően a 2008-as Fehér Könyv³⁷ már konkrét javaslatokat is tartalmazott a jogalkotásra vonatkozóan. Míg Amerikában továbbra is a Sherman Act-et tekintjük az elsődleges hivatkozási alapnak, az Európai Unióban a 2014-es Irányelv az, amelyet mostantól a magánjogi jogérvényesítés alfájának és omegájának tartunk. Mindemellett, ahogy korábban is említettem, nem lehet véletlen, hogy az Európai Bizottság is az amerikai modellt szerette volna átültetni az uniós jogba, hiszen ott már egy szilárd alapokon álló, jól működő magánjogi jogérvényesítés működik.

Az Európai Unióban hasonló a felépítése a jogvédelemnek, hiszen van egy uniós szintű szabályozás (ennek egyik alapköve az Irányelv), valamint egy tagállami szabályozás (nálunk ez elsősorban a Tpv.). Az uniós szabályozás célja a piac és a tisztességes verseny védelme a tagállamokban és az Unió egész területén, a tagállami szabályozás célja pedig a saját területén a verseny tisztasága. Mindazonáltal nem hanyagolható el a magánfelek kártérítés iránti igénye sem, ezért is olyan fontos lépés az Irányelv, mert ugyan nem vette át az amerikai mintát, mégis több helyen érezhetjük hatását és remélhetőleg a szabályok egységesítésével, a bizonyítás nehézségeinek egyszerűsödésével ösztönzőleg hat majd a pereskedési hajlamra. „Az Európai Bizottság érzékelte azt, hogy a versenyjogi jogsértések károsultjainak többsége Európában nem lép fel jogi úton annak érdekében, hogy kárai megtérüljenek, noha az ilyen károk nagyságát évente több milliárd euróra becsülik.”³⁸

Az Irányelv a tagállamokra nézve kötelező, azonban az átültetés során maguk választhatják meg a formát, ahogyan a szabályok érvényesülnek. Magyarország pl. beépítette a már meglévő jogszabályaiba, hiszen már korábban is az Európai Unió szabályozását követte a jogalkotás során, így hol kisebb, hol nagyobb változtatásokkal át tudta

³⁴ DUNAI Szilvia: *A versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési keresetekre vonatkozó irányelv és átültetése a magyar jogba* 2014. 05. 16. 4-5. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/580-4-5>. (2018. 03. 25.)

³⁵ ASZÓDI László: *A versenyjogi jogsértések esetén igényelhető kártérítésről szóló törvénymódosítás*. <https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/a-versenyjogi-jogsertesek-eseten-igenyelhető-karteritesrol-szolo-torvenymodositás> (2018. 03. 25.)

³⁶ COM (2005) 672.

³⁷ Fehér Könyv az EK versenyszabályainak megsértésére alapított kártérítési perekéről COM (2008) 165. 02.04.2008.

³⁸ MISKOLCZI BODNÁR, 2017. 52.

ültetni az Irányelvet.³⁹ Az Irányelv alkalmazása a tagállamok többségében leegyszerűsíti majd a károsultak számára, hogy saját, nemzeti bíróságaikhoz forduljanak.

Az EUMSZ 101. cikkének közvetlen hatályából következik, hogy az egyének jogait a nemzeti bíróságok előtt is érvényesíthetik, ezért véleményem szerint az Irányelv egyik fő újítása a bizonyítékok feltárása terén figyelhető majd meg, hiszen immáron komoly jogosítványokkal ruházza fel a tagállami bíróságokat az eljárás során. A Versenytvörvény módosításával a bíróságok akár 50 milliós bírságot is kiszabhatnak azon felekre, akik nem tesznek eleget a bizonyíték szolgáltatási kötelezettségüknek, vagy éppen határidőt mulasztanak, sőt mi több, ezt a bíróság akár több alkalommal is megteheti, ezáltal igen komoly „ösztönző” erőt jelent a felek számára.⁴⁰

A bizonyítékok feltárása mellett igen fontos kérdés az elévülési idő, hiszen az Irányelv már a preambulumban kiemeli: „Az elévülési idő kezdetére, időtartamára, nyugvására vagy megszakadására vonatkozó nemzeti szabályok nem akadályozhatják aránytalanul a kártérítési keresetek indítását.”⁴¹ Az elévülési idő legalább öt év kell, hogy legyen, a kereset megindítására vonatkozóan. Ezen szabályok a Versenytvörvényben szabályozásra kerültek hazánkban, ezzel biztosítva az uniós jog érvényesülését.

Az alternatív vitarendezés szintén központi eleme az Irányelvnek, hiszen a kártérítési keresetek csupán az egyik formáját jelentik az igényérvényesítésnek, ehhez önkéntes vitarendezési mechanizmusnak kell társulnia.⁴² „Az irányelvjavaslat egyik elsődleges célja, hogy a versenyjogi jogsértés sértettjei teljes kártérítéshez juthassanak az elszűnt kárért. Ez a cél bíróság előtt érvényesített kártérítési kereset mellett a felek közötti konszenzusos, alternatív vitarendezési eljárás útján is elérhető.”⁴³

„A megegyezéses vitarendezés alapja a bírósági eljárások költségességével és bizonytalan kimenetelével függ össze: [...] a versenyjogi jogsértésekkel összefüggő magánjogi jogérvényesítésre irányuló eljárások költségesek, időigényesek, nem utolsósorban pedig összetettebbek egyéb polgári eljárásokhoz képest, míg az önkéntes vitarendezés ehhez képest gyors és egyszerű megoldást kínál.”⁴⁴

Mind a vállalkozás, mind a károsult számára előnyös a megoldás. A károsult szempontjából azért előnyös ezt választania, mert így megóvja magát a több éves pereskedéstől, esetleges pervesztesség esetén pedig a perköltségtől is. A vállalkozás számára pedig egy peren kívüli vitarendezés mindig előnyösebb. Az Irányelv értelmében önkéntes vitarendezés „bármely olyan mechanizmus, amely lehetővé teszi a felek számára a kártérítési igény tekintetében fennálló jogvita peren kívüli rendezését”.⁴⁵ Az Irányelv VI. Fejezete foglalkozik részletesen a kérdéssel, ahol többször „mentő körülményként” értékeli azt, pl. keresetindításra nyitva álló elévülési idő nyugvását eredményezi, a bíróság pedig figyelembe veszi a károsult kielégítése során, hogy az önkéntes vitarendezés során a károkozó már fizetett-e kártérítést a károsultnak.

³⁹ Így hazánkban módosításra került pl. a Polgári Perrendtartás, illetve az 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról. (továbbiakban: Tpv. vagy Versenytvörvény)

⁴⁰ Tpv. 88/Q.§ (2)-(3) bek.

⁴¹ Irányelv 36. bek.

⁴² Irányelv (5) bek.

⁴³ SZÉCSKAY Ügyvédi Iroda: Kártérítés iránti igények érvényesítése versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatban az EU Bizottság 2013. júniusi irányelvjavaslatának tükrében. www.szecskey.hu/dynamic/maganjogi_igenyervenyesites_honlapra_final.doc 4. (2018. 03. 25.)

⁴⁴ KOPÁCSI, 2017. 46.

⁴⁵ Irányelv 2. cikk 21. pont.

Míndezekből álláspontom az, hogy bár nincs kifejezetten kimondva, az Irányelv megalkotásakor igen is több ponton kapcsolódik az uniós jogalkotás az amerikai példához, mely véleményem szerint igen dicsérendő és követendő törekvés abból a szempontból, hogy már egy létező, jól működő rendszert vesz alapul.

Összegzés

Tanulmányom legfőbb célja az volt, hogy bemutassam azt, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a hatékony szabályozásnak köszönhetően, a károsultak ösztönzésével milyen hatalmas lehetőségek állnak még az Európai Unió rendelkezésére, csupán észre kell ezeket venniük. Sajnos a tagállamok egyelőre továbbra is a közjogi megoldások mellett teszik le a voksukat, persze ez nem meglepő, hiszen a bírság összege hozzájuk fog befolyni.

Ezzel azonban véleményem szerint épp az a probléma, hogy a „kisember” ugyanúgy magára marad a kárával, s semmi sem fogja arra készíteni, hogy lépjen és igenis szálljon szembe a kartellek okozta helyzettel. Az Egyesült Államok magánjogi jogérvényesítésének már több évtizedes hagyománya igen jó kiindulási alap lehet a tagállamoknak, amennyiben sikerült túllépniük a közjogi dominancián és egy hatékony magánjogi rendszert is létre tudnak hozni a már remekül működő közigazgatási mellett. Remélhetőleg az Irányelv segítségével lesz a tagállamoknak ahhoz, hogy felismerjék a magánjogi jogérvényesítésben rejlő lehetőségeket és saját jogrendszerük, jogszabályaik alakításával ösztönző erővel, támogató háttérrel biztosítsanak a jogintézmény erősödésének.

LEONA JERNEY

The Private Enforcement Against the Cartels in the European Union, with American Outlook

(Summary)

The European Union is struggling with the problem of cartels for decades now. In the field of private enforcement the member states had really different regulations, and only a few person started a case in the national courts. To ease this problem, in 2014 the Directive about private enforcement came into force and the member states had to implement it until the end of 2016. Although that's a huge step in this area, we still have problems for example with the evidences, or proving the damages. The European Union has to realise that the example of the United States of America can help to make the system and the regulation more effective.